

Manžura prekopati do veterinarskega instituta, odkoder je odšel za upravnika k nekemu svojemu prijatelju. Kot navdušen prijatelj srbskega naroda je za turško-srbske vojne l. 1876. prostovoljno vstopil v srbsko armado; po končani vojni se je zopet vrnil na Ukrajino. V bedi in zapuščen od vseh je umrl na tuberkulozi dne 15. maja 1893. Enako kakor pri Ivanu Franku nam poda P. po življenjepisu Manžure bibliografijo njegovih del in spisov o njih ter nekaj njegovih pesmi. Na isti način nas seznanja P. še s 43 pesniki in pisatelji. Posebno zanimivi so proizvodi najmlajših, ki so večinoma zavedni boljševiki, kakor n. pr. Mikola Hviljovij (rojen 1895), Vl. Sosjura (rojen 1898), I. Kulik (r. 1897), Andrej Paviv (r. 1899) in Ivan Senčenko (r. 1901).

Če ne bi bila boljševiška cenzura tako ostra in neizprosna, kakor je bila pred l. 1917. caristična ruska, bi P. gotovo pri marsikaterem pesniku ali pisatelju izbral tisto delo, ki je zanj najbolj značilno, čeravno se slučajno ne strinja z boljševiško miselnostjo. Kljub temu pa bo knjigo s pridom vzel v roke, kdor hoče dobiti vsaj kratek pregled novejšje ukrajinske književnosti. Hrestomatija je dragocena zlasti za voljo svojih bibliografskih podatkov.

V tehničnem oziru je pa knjiga taka, da je ni mogoče nikomur pokloniti v dar. Lepenka platnic in hrbet sta skrajno slaba. Čim odpreš prvič knjigo, opaziš, da se je raztrgala vezava na nekoliko mestih. Papir je slabši kot pri nas časnikarski. Stran 101. sledi za 106. stranjo. Na 111. strani manjka naslov črtice Dmitra Markoviča, ki se imenuje »Na Volčjem posestvu«. Sedivý

Nemško slovstvo

Internationale Buchkunstausstellung Leipzig 1927.
Amtlicher Katalog. Insel-Verlag, Leipzig, 1927.

To okusno izdanje z reprodukcijami odličnih sodobnih knjižnih oprem in ilustracij vseh narodov bogato ilustrirani katalog, nudi tudi onemu, ki razstave ni videl, zadosti gradiva, da si ustvari splošno sliko o sodobni knjižni umetnosti. Po abecednem redu se vrstijo seznanja razstavljalcev posameznih držav, pred vsakim seznamom je kratek člančič o stanju in tendencah sodobne knjižne umetnosti pri dotičnem narodu. Razstavo je priredilo društvo Deutsche Buchkünstler. Namen je bil pokazati, koliko je ta kulturna panoga napredovala od leta 1914., ko se je pod naslovom Bugra vršila v Leipzigu prva mednarodna razstava knjižne umetnosti. Kakor je iz seznama razvidno, se danes založniki, uvidevni tiskarji, slikarji, arhitekti in umetnostni zgodovinarji raznih narodov enodušno trudijo, da dvignejo ne samo posamezne razkošne knjige, ampak celotno knjižno produkcijo na umetniški nivo. V dveh smereh se dela v tem zmislu, in sicer tako, da ena panoga pri tem, druga pri drugem narodu prevladuje — v smeri umetniške ilustracije in v smeri dekorativno popolnega tiska, kar se dosega z njegovo ureditvijo v strunjeno sliko in iskanjem za ta cilj najbolj sposobnih novih tipov črk. Najsamozavestneje in na najširši podlagi obdelujejo problem brez dvoma Nemci, važno mesto zavzemajo nordijske države Danska, Nizozemska, Švedska in Norveška; zelo zanimiva je sodobna Rusija,

med slovanskimi državami pa prednjači Češka. Svoja posebna pota hodijo romanske države, pa tudi Amerika in Anglija, katerih zadnja je kakor v razvoju vseh vrst sodobne porabne umetnosti poleg Nemčije osnovno važna. Na razstavi je bila skromno zastopana tudi Jugoslavija, med drugim z desetorico slovenskih knjig, med katerimi je prednjačil Sv. Alojzij S. Sardenka, tiskan in vezan po navodilih J. Plečnika.

Ker se razstava letos o priliki splošne mednarodne tiskarske razstave v Kölnu v še večjem slogu ponovi, si prihranimo konkretnije poročilo o aktualnih tendencah sodobne knjižne umetnosti za poročilo o ti razstavi, kjer bo posebno tudi sodobna slovenska knjižna oprema in ilustracija bolje zastopana kakor lani. Frst.

Gledališče

1. Gledališka razstava

V okviru II. pokrajinske razstave Ljubljanskega velesejma od 17. do 26. septembra 1927 so oskrbele gledališka uprava, Prosvetna zveza in Zveza kulturnih društev prvo kolektivno razstavo o razvoju našega narodnega gledališča pod naslovom »Gledališče — Ljudstvo — družba«. Pomen te razstave je bil predvsem ta, da smo dobili prvič kolikor mogoče celoten, dasi ne popoln pregled materiala, ki spada k pojmu gledališče — Ljudstvo. Literarni oddelek nam je pokazal v rokopisih avtorjev odtis snovanja značaja te in one osebnosti, starejši tiski in novejša literatura (dasi ne popolna), pregled naše dramatične književnosti, razvoj našega gledališča od leta 1867 (od ustanovitve Dramatičnega društva) bolj fragmentarno, od leta 1892. do danes pa kot urejeno narodno ustanovo. Podobe in predmeti so nam skromno, a živo govorili o ljudeh in razmerah v Ljubljani, Mariboru, Trstu in drugod. Ta inventarizirani material naj bi se kolikor mogoče spopolnil in skušal polagoma pridobiti za gledališki muzej, ki bi ga oskrbelo mesto ali kdo drugi — vsaj podobe, trofeje in osebni predmeti naj bi se rešili, da se ne porazgube. — Tehnični in scenični material na razstavi je zaradi svoje skromnosti zaostajal za spominskim, ker je podajal razvoj najnovejše dobe, vendar je bil za prvi poskus dovolj nazoren, da poda vsaj približno sliko o življenju gledališča.

Drugi del razstave — Ljudstvo — nam je podal sliko gledališkega dela v Zvezi kulturnih društev, posameznih dramatičnih društev in Prosvetne zveze. Zaradi statistične popolnosti in mnogovrstnosti materiala se je posebej odlikovala Prosvetna zveza, ki je podala sliko o razvoju gledališkega življenja med Ljudstvom. K našim tesnim razmeram pa bi bilo pripomniti, da se je bridkosmešno občutil razvoj našega malega meščanstva; spomine iz starih čitalnic smo srečavali med Zvezo kulturnih društev, igre sodobnega Doma in sveta pa so bile prištete med ljudsko dramatsko literaturo pri Prosvetni zvezi. Historični razvoj čitalnic, Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov, Dramatičnih društev in podobnih ustanov naj bi bili pustili pri miru in naj bi se ne bil vtikal v današnjo kulturno politično opredeljenost. — Lepa in stvarna je bila raz-

stava marionetnega gledališča, ki ga je pri nas, žal s premajhnim uspehom, začel akademični slikar Milan Klemenčič in ga goji ljubljanska Češka obec. Prijeten je bil tudi pogled na šolske odre. Vse to kaže, kako globoko je prožela gledališka misel v vse strani našega naroda in da imamo za seboj lastno gledališko tradicijo in v novejšem času mogočno prosvetno gibanje, ki bi ga težko vzporedili s podobnim pojavom med drugimi narodi.

2. Pregled drame v letu 1927./28.

Če govorimo o pomembnejših dogodkih v našem gledališču, moramo upoštevati najprej izvorno dramo. Ta se je v letošnjem letu igrala nekoliko več kakor dosedaj. Izvirna dela so bila Skrbinškova dramatisacija Hlapca Jerneja, Leskovčeva Dva bregova, dramatisacija Pasijona, Cerkvenikova Roka pravice in Novačanov Herman Celjski. V celoti tri nova, originalna dela, kar pomeni za slovensko dramo v splošnem napredek. Drugo slovensko delo se letos ni uprizorilo.

Hlapec Jernej

Dramatisacija te klasične Cankarjeve parabole je bil poskus, ki je dokazal, kako bistveno drugače oblikuje epik, kako drugače dramatik. »Hlapec Jernej« je epično zasnovana umetnina, ki prehaja v lirične in dramatične poudarke. V dramatisaciji dramatična in epična prostornina prehajata druga v drugo, tako da nimamo ne epične zaporednosti ne dramatične osredotočenosti, ne glede na to, da se epični element sam upira, da bi spremenil svojo naravo. G. Skrbinšek je napravil tudi kot režiser bistvene napake, da dela ni izrazil v enotnem slogu, ampak je mešal simbolizem z realistično igro in povrhu še na pretežno kubistični sceni. Odrski izraz tega dela bi bil približno mogoč samo v kratkih silhuetah (tak je bil prizor z očenašem) in z bravcem pred zastorom — toda potem bi za oder skoraj nič ne ostalo, ker je Jernej sam recitator. Tako umetniško slabo orientirano delo bi se ne bilo smelo uprizoriti.

A. Leskovec: Dva bregova

Leskovec je v svoji drami oblikoval socialno okolje beračev in ga prepojil z usodno tezo, ki jo je postavil gospodar beraške družbe Macafur. Iz tega okolja je pisatelj ustvaril nov svet, ki ni enostranski in je prav tako celoten, kot se nam zdi svet iz »obeh bregov«, iz bogatih in revnih, kajti tudi svet beračev ima svoje vladarje in veljake in svojo množico, zlasti pa svoje zakone. Kot slovensko delo je v tem oziru ostro prelomilo s sedanjo tradicijo in ima teatralične vrline, ki utegnejo zanimati tudi tujca. Tragika sveta na »tem bregu«, med berači je ta, da ne moreš na oni breg; kadar te je vrglo sem, moraš biti ves tu, rad ali nerad. »Velika voda, globoka in široka, teče po vsem svetu, pa ga reže na dva bregova. En breg je njihov, drugi je naš... Na tem bregu živimo po svoje, ni ga, ki bi nam veleval. Onstran pa živijo drugi... Je most, ki po njem hodimo vsi« — toda tam ostati ne sme nihče... Ali je dober berač slabši od slabega gospoda?« Tako govori Macafur. Iz temne in nepojasnjene preteklosti oseb seplete drama Rone, ki je rojena za ta

breg, pa ima neukrotljivo željo po drugem; kot močan poudarek pa se krvavo završi tudi delo Krištofa Bogataja, ki je prišel, kot pravi: »da vam in vsem razcapancem, ki gnijete v brlogih, pokažem pot.«

Ali je pot z enega brega na drugega? Ali je cel človek samo tisti, ki je rojen na bregu? Kdor je prestopil med bogatine, je rad smešen v tem novem domu, in kogar je vrglo na breg beračev, ne preboli nikoli svoje preteklosti, tudi tu ni nikoli cel, najsibo kralj med siromaki. Zato je Macafur svojega skrivnega sina odločil za tja, odkoder je sam prišel, za oni breg, kljub temu, da govori svoji bosjaški občini: »Vse, kar sem vam govoril, je izkušeno in vi veste, da ni življenja nad naše. Kaj gospoda, kaj bogataši, kaj delavci, kaj kmetovalci. Enkrat piščanca, pa tokrat cukren, enkrat ples, pa je ta iz nebes«. (III. dej.) Pa kogar je med rojenimi siromaki prevzela volja, priti na oni breg, kakor Rono? Želja po lepšem življenju v Roni ni samo materialna, ampak tudi etična in naravno upravičena. Postati hoče »nekaj takega, da mi ne bodo gospodarili in grozili hudobni ljudje. Da bom kakor tiste, ki hodijo v lepih oblekah, imajo bele obraze in se jih ne sme vsaka baraba dotikati«. (I. dej.) Ti zakoni zahtevajo vsi žrtev. Največja je Flore Briga, »srce brez odeje«. Rojen na tem bregu zatre željo po onem in se tudi radi Rone odloči za zločin, da bi jo priklenil nase. Zato seže po nožu, in pretrga zvezo med obema bregovima; sodi po Macafurjevih postavah, vendar ta pravica ne zadene Rone, ampak Macafurjevega sina. Flora na beraškem plesu zakolje Krištofa in svet beračev je spet cel.

Pravica življenja in usoda se krčevito borita, ostane pa tragično dejstvo, da padeč z višine strmoglavi za seboj vse, ki se hočejo dvigniti. Zli duh bosjakov, Macafur, ne pusti nikogar kvišku, ker sam svoje preteklosti nikoli ne more preboleti. Bil je lažniv kralj siromaškega kraljestva. — Površen gledavec pogrša še »drugega brega«. Leskovec ni čutil potrebe, da bi ga sporedno razvil in imel je prav — življenje na drugi strani ni drugačno, le da je v zahtevah življenja navadno plitvejše. Zgodba na tem bregu je celotna in zase ne potrebuje druge strani.

»Dva bregova« nista docela enotna v izrazu; delo niha med realizmom in tematičnim idealizmom; beraški ples v 4. dejanju uhaja v grotesken melodram, v prepletanju primitivnih odlomkov iz narodnih pesmi, ki jih pojo berači, in literarno zasnovanim alegoričnim pripovedovanjem Floretovim. Pavel Golia, ki je delo z velikim umevanjem pripravil in z njim dosegel lep uspeh, je poudaril bolj realistično stran drame; neenotnost pa se je čutila najbolj v oblikovanju Macafurja in Floreta. Macafurja je z odlično realitiko podal g. Levar, dočim je g. Rogoz Floreta izoblikoval skoraj ekspresionistično. Rono je nekoliko oglato, vendar zmiselno močno igrala ga. Medvedova. — Trdijo, da sta »Dva bregova« še bolje uspela v Mariboru; tam je Pregare poudaril idealistično stran in postavil igro v ekspresionistično sceno.

Pasijon

Pod naslovom I. N. R. I. sta priredila gledališki igravec E. Gregorin in p. dr. Roman Tominec pasijonski misterij za oder tako, da ni samo dramatisacija do-